

Ситник Д., Дегтярьова Н. Тьюторство та особливості його реалізації у ЗВО. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2020. Том 7, № 1. С. 48-57.

Sytnyk D., Dehtiarova N. Tiutorstvo ta osoblyvosti yoho realizatsii u ZVO [Tutoring and features of its implementation in university]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2020. Vol. 7, № 1. S. 48-57.

Д. Ситник, Н. Дегтярьова

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ТЮТОРСТВО ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ У ЗВО

Анотація. За студентоцентрованого навчання акцентується увага на критичному і аналітичному навчанні та розумінні, підвищеній відповідальності та підзвітності студента, розширенні його автономії. Переміщення особистості студента в центр освітнього процесу вимагає змін взаємин «викладач-студент»: при студентоцентрованому навчанні змінюється роль викладача, він має стати для студента тьютором. Показано, що тьюторство забезпечує диференціацію та індивідуалізацію освіти за рахунок зміни структури, змісту, технологій і організації освітнього процесу. Обґрунтовано, що тьютор, вибудовуючи певну послідовність елементів навчальної діяльності кожного студента у відповідності до його здібностей, можливостей, мотивації, інтересів, здійснює координаційну, організаційну, консультаційну діяльність. Показано, що діяльність тьютора спрямована на допомогу в адаптації першокурсників, іноземних студентів, соціально незахищених студентів, на їх всебічний культурний розвиток, на створення в групі атмосфери дружби і взаємодопомоги, сумлінного ставлення до навчання. Виявлено, що вибір конкретних форм, методів і технологій тьюторської роботи зі студентами ЗВО є індивідуальним вибором тьютора і залежить як від вікових і особистісних якостей студентів, так і від особистісних та професійних уподобань самого тьютора. Визначення особистісних характеристик студентів тьютором забезпечить більш якісну і продуктивну діяльність між ними та дозволить спланувати й скоригувати індивідуальну освітню траєкторію студентів. Результати дослідження стануть корисними викладачам закладів вищої освіти, які цікавляться індивідуальними підходами в освіті, інститутом тьюторства та його впровадженням в освітній процес закладів освіти.

Ключові слова: тьютор, тьюторство, тьюторський супровід, ЗВО.

D. Sytnyk, N. Dehtiarova

Makarenko Sumy State Pedagogical University

TUTORING AND FEATURES OF ITS IMPLEMENTATION IN UNIVERSITY

Abstract. In student-centered education, attention is focused on critical and analytical learning and understanding, increased responsibility and accountability of the student, and the expansion of his autonomy. Moving the student's personality to the center of the educational process requires changes in the "teacher-student" relationship: with student-centered learning, the role of the teacher changes, and he should become a tutor for the student. It is shown that tutoring provides differentiation and individualization of education due to changes in the structure, content, technologies, and organization of the educational process. It is justified that the tutor, building a certain sequence of elements of the educational activity of each student by his abilities, opportunities, motivation, and interests, carries out coordination, organizational, and consulting activities. It is shown that the tutor's activity is aimed at helping in the adaptation of first-year students, foreign students, and socially disadvantaged students, their comprehensive cultural development, creating an atmosphere of friendship and mutual assistance in the group, and a conscientious attitude to learning. It was revealed that the choice of specific forms, methods, and technologies of tutors work with students of higher education institutions is an individual choice of the tutor and depends both on the age and personal qualities of the students, and on the personal and professional preferences of the tutor himself. Determination of the personal characteristics of students by tutors will ensure more qualitative and productive activities between them and allow planning and adjusting of the individual educational trajectory of students. The results of the study will be useful for teachers of higher education institutions who are interested in individual approaches to education, the institute of tutoring, and its implementation in the educational process of educational institutions.

Keywords: tutor, tutoring, tutor support, higher education.

Актуальність дослідження. У межах сучасного освітнього процесу індивідуалізація навчання передбачає орієнтацію викладачів і освітнього середовища в цілому на індивідуальні психологічні, когнітивні і фізіологічні особливості студентів. При цьому студент набуває все більшої самостійності в організації своєї освітньої діяльності у закладі вищої освіти (ЗВО), а перед університетом стоїть завдання забезпечити особистісні запити студентів і надати максимум освітніх послуг. Таке завдання на рівні університету неможливе без залучення тьюторства як інституту, що покликаний у відповідності до індивідуальних запитів кожної особи, що здобуває вищу освіту, надати максимальну підтримку у виборі освітньої траєкторії для реалізації себе у соціумі.

Зазначене актуалізує проблему індивідуального супроводу кожного здобувача вищої освіти, що у термінах сучасного освітнього простору обумовлює розвиток інституту тьюторства, який є інноваційним з позицій сучасності для вітчизняної системи освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Тьюторство зародилося в найстаріших університетах, таких, як Кембридж і Оксфорд, які є зразком децентралізованої вищої освіти, коли студенти навчаються і живуть протягом усього навчального періоду в університетському містечку. В умовах відсутності освітніх стандартів і великої академічної свободи студенту необхідний був наставник, здатний допомогти зорієнтуватися у великому обсязі наданих освітніх послуг і зіставити їх з індивідуальними

можливостями і потребами вихованця. Тьютор, налагоджуючи діалог зі студентом, допомагає визначити, які практичні заняття та лекції необхідно відвідати, сприяє у складанні індивідуального плану навчальної роботи, спостерігає за виконанням вимог і готовністю до іспитів.

До XVII ст. тьютор є основною фігурою освітнього процесу, замінюючи професуру в організації індивідуальної навчальної роботи: згуртувавши біля себе одного або двох студентів, які визначили його своїм наставником, він вибирав обсяг і коло необхідних для вихованців знань і самостійно приймав іспити і заліки за підсумками засвоєння виданих матеріалів. Джон Локк, відомий англійський педагог XVII ст., вказував, що тьютор не тільки забезпечує засвоєння учнем знань: «Завдання тьютора – розвинути потенційні можливості дитини і підготувати її до справи його життя. Тьюторська освіта – це процес формування характеру, побудова складу розуму і тіла. Мета тьютора – не стільки навчити дитину всьому, що відомо, скільки виховати його в любові і повазі до знання» [9]. У цей період Тьютор став викладачем і вихователем, який супроводжував «унікальний», «одиничний» освітній продукт, який неможливо було виміряти ніякими стандартами і який не може бути відтворений ким-небудь ще.

Відомо багато варіантів визначення слова «тьютор». Наприклад, переклад з англійської мови звучить наступним чином: tutor – наставник, домашній учитель, репетитор, опікун. Зі «Словника термінології в системі додаткової професійної освіти» випливає, що тьютор – особа, викладач, який полегшує процес навчання та завдання якого – бути знаючим наставником своїх вихованців [1].

Актуальні ролі тьютора – дидактичні, організаційні, маркетингові, консультативні, лідерські [15]. У праці А. Зінченка виділено ролі тьютора як менеджера, маркетолога, продавця [4]. Показано, що ці ролі не належать до складу його педагогічної діяльності, проте їх реалізація є необхідною умовою для успішного здійснення тьютором педагогічної діяльності.

Науковці [8] виділяють три головні складові сучасного розуміння терміна «Тьюторство» (рис. 1).

1. *Тьюторство-підтримка* (вид педагогічної діяльності, націлений на формування самостійності і незалежності суб'єкта у вирішенні освітніх завдань).

2. *Тьюторство-супровід* (допомога спрямована на втілення індивідуальних освітніх програм, проектних робіт, дослідницької діяльності).

3. *Тьюторство-фасилітація* (діяльність спрямована на допомогу в професійному, культурному та особистісному самовизначенні).

Рис. 1. Складові сучасного розуміння терміна «Тьюторство» [8]

Так як освітні потреби студентів різноманітні, в одних навчальних закладах розвивається напрямок тьюторського супроводу студентів з обмеженими можливостями здоров'я, в інших – супровід дистанційного навчання. Також особлива увага приділяється супроводу позанавчальної діяльності. Всі ці напрямки характеризуються своїми особливостями і потребами, але загальне розуміння цілей і ідей тьюторства об'єднує їх.

У взаємодії студента і тьютора лежить суб'єктивна активність студентів, тому основними аспектами відповідальності тьютора в освітньому процесі стають (рис. 2):

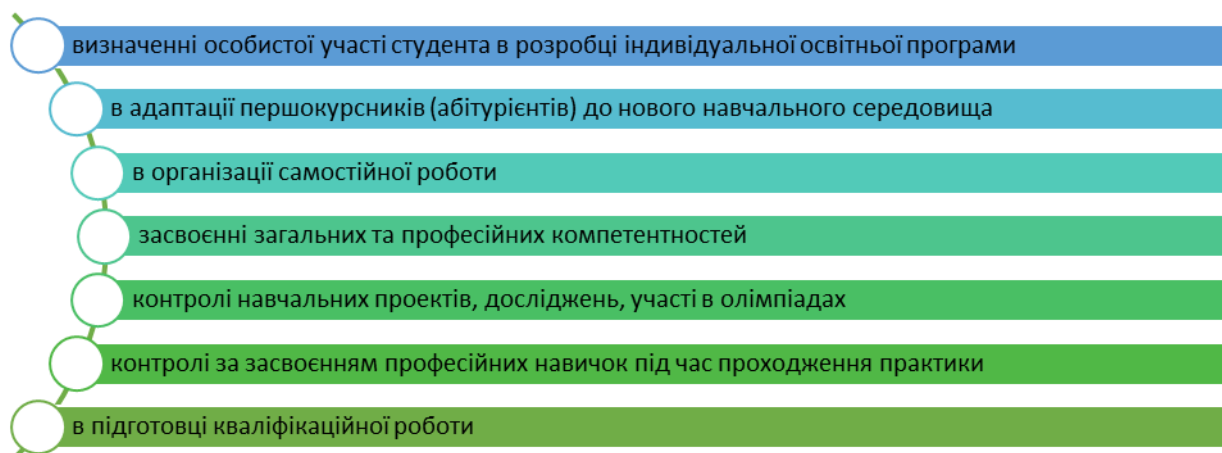

Рис. 2. Основні напрями взаємодії тьютора зі студентами

Підсумком спільної роботи педагога-тьютора і студента стає розробка індивідуального або групового маршруту, який складається з:

- інваріантних компонентів, що обов'язкові для всіх студентів;
- варіативних компонентів, вибір яких обумовлений рівнем сформованості професійно-ціннісних орієнтації студентів.

Тьюторство забезпечує диференціацію та індивідуалізацію освіти за рахунок зміни структури, змісту, технологій і організації освітнього процесу. Тьютор, вибудовуючи певну послідовність елементів навчальної діяльності кожного студента у відповідності до його здібностей, можливостей, мотивації, інтересів, здійснює координаційну, організаційну, консультаційну діяльність.

Отже, **мета** статті – описати роль тьюторського супроводу та зазначити про окремі особливості його реалізації.

Методи дослідження:

– теоретичні: узагальнення і систематизація психолого-педагогічних джерел з метою визначення стану розробленості проблеми становлення інституту тьюторства в Україні та обґрунтування її актуальності; ретроспективний аналіз наукових джерел для опису становлення тьюторства в Україні; термінологічний аналіз для уточнення ключових понять дослідження; метод зіставлення для визначення форм і методів роботи тьюторів, методик визначення особистісних характеристик суб'єктів учіння.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо діяльність тьютора, охарактеризувавши завдання, які він повинен вирішувати, займаючись зі студентами.

Виділяють наступні інваріантні функції, які тьютор повинен виконувати (рис. 3).

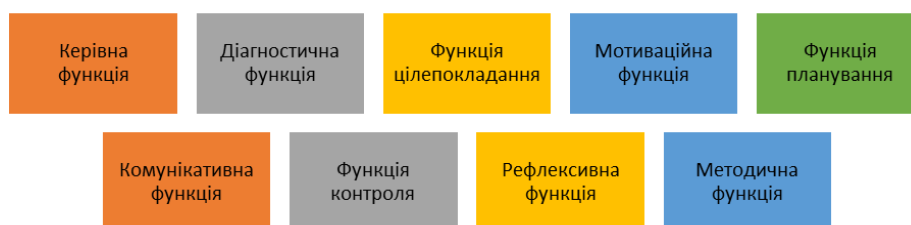

Рис. 3. Функції тьютора

На відміну від традиційної діяльності викладача ЗВО, діяльність тьютора більше пов'язана з цілеспрямованим розвитком пізнавальної самостійності студентів. Ця обставина вимагає виконання **керівної функції**, яка включає наступні конкретні дії:

- визначення мети власної діяльності та діяльності студентів;
- спостереження за ходом діяльності студентів;
- оцінку відповідності ходу пізнавальної діяльності студентів бажаному вигляду цієї діяльності;
- оцінку результатів взаємодії тьютор-студент і освітнього процесу в цілому;
- розробку рішень по зміні діяльності студентів;
- реалізацію рішень по зміні і стимулювання пізнавальної діяльності студентів;
- коригування власної діяльності, а також діяльності студентів шляхом здійснення необхідних регулятивних дій, здатних змінити ситуацію, ліквідувати небажані відхилення від напряму навчання.

Керувати діяльністю означає наступне:

- змінювати людей — виконавців діяльності;
- змінювати цілі діяльності;
- змінювати процеси діяльності;
- змінювати відносини між людьми, цілями і процесами діяльності.

В освітній діяльності все це набуває особливого значення, оскільки тут люди – суб'єкти, що пізнають, цілі – бажані рівні знань, умінь, здібностей.

Діагностична функція пов'язана з участю тьютора в аналізі або аналітичній діяльності.

Під аналітичною діяльністю тьютора розуміють синонім його розумової, інтелектуальної діяльності з переробки професійно значущої інформації. Аналіз розуміється як проникнення в суть справи, як дію, що розкриває причини навчальних подій, результатом яких є діагноз – оцінка дійсного стану навчальної діяльності студентів. Діагностична функція дозволяє виражено оцінити те, що відбувається, позитивні і негативні сторони діяльності студентів.

В роботі тьютора ця функція виявляється в наступних діях:

- вивчення вихідних даних про студентів (вік, місце проживання, рівень освіти, наявність попереднього досвіду навчання тощо);
- визначення індивідуальних особливостей студентів (стиль навчання, домінуючий тип

мислення, рівень розвиненості здібностей тощо);

- визначення установок студентів на навчання, їх потреб, мотивів, очікувань, побоювань і причин, що їх викликають;
- визначення та аналіз досвіду, знань і умінь студентів за змістом курсу, а також успішного або неуспішного попереднього досвіду навчання;
- діагностика ступеня засвоєння студентами змісту досліджуваного курсу (ідей, моделей і концепцій).

Функція цілепокладання становить основу роботи тьютора. Тьютор повинен встановлювати і формулювати різноманітні цілі, наприклад, довгострокові й короткострокові цілі навчання студентів. Перші відносяться до всього періоду навчання, другі — до конкретного елементу освітнього процесу. Це цілі конкретних вправ зі студентами, цілі тієї чи іншої власної дії. Це навчальні та організаційні цілі.

Для реалізації функції цілепокладання тьютору потрібно вирішити наступні завдання:

- аналіз цілей моделі навчання;
- визначення змісту і специфіки діяльності студентів;
- виділення типових (що найбільш часто зустрічаються) завдань, які повинні вирішувати студенти;
- визначення найбільш типових, пов'язаних з особистісними якостями, труднощів і проблем, з якими стикається в своїй діяльності студент;
- формулювання очікуваних результатів діяльності студентів (що вони повинні знати, вміти, чим повинні володіти і якими повинні бути);
- узгодження цілей, визначених викладачем, з цілями студентів;
- узгодження цілей з можливостями студентів щодо їх досягнення.

Питання цілепокладання не є важливим у роботі тьютора. Виділяють простий зв'язок, що веде до проблеми: мета слідує за усвідомленням чийогось «хочу». Вся складність цілепокладання полягає в тому, щоб перед цим суб'єктивним «хочу» усвідомлювалося об'єктивне «треба».

Мотиваційна функція тьютора полягає у створенні й підтримці включеності студентів у навчання і ефективне просування по курсу. Для здійснення цієї функції необхідно вміти вирішувати такі завдання:

- з'ясовувати вихідні очікування студентів від навчання, індивідуальні потреби і мотиви;
- формувати установки на продуктивну, головним чином самостійну діяльність;
- створювати в групі студентів атмосферу зацікавленості, довіри і підтримки;
- стимулювати навчальну мотивацію різними інтерактивними методами навчання;
- організовувати і підтримувати спілкування учнів один з одним, що зазвичай сприяє ефективній роботі на заняттях.

Функція планування полягає в упорядкуванні дій студентів відповідно до задуманої мети. Якоюсь мірою ця функція нагадує побудову стратегії досягнення мети, але тільки планування більш деталізовано, більш конкретно.

Ефективне планування в освітньому процесі ґрунтується на вмінні:

- формувати навчальні цілі на основі ступінчастої моделі розвитку фахівця (що він повинен знати, вміти, чим повинен володіти і ким має бути) і з урахуванням аналізу результатів попередньої діагностики (потреб студентів, їх вихідного рівня підготовки, професійного досвіду та ін.);
- формувати стратегії і тактики власної діяльності зі студентами;
- визначати послідовність дій відповідно до поставлених цілей і очікуваних результатів;
- розробляти структуру занять зі студентами як завершений цикл діяльності (введення, основна частина, висновок) з урахуванням домінант спільної, а не індивідуальної діяльності;
- розподіляти час занять з урахуванням цілей, змісту і технологій навчання, а також особливостей групи (специфікою індивідуальних стилів навчання студентів).

Комунікативна функція особливо важлива на перших етапах взаємодії тьютора зі студентами при формуванні групи, встановленні відносин як між тьютором і студентами, так і між самими студентами. Відзначають наступні вимоги до тьюторів:

- бути відкритим і доступним для студентів;
- розуміти і реалізовувати в своїй діяльності тезу: «всі студенти однакові, всі студенти різні»;
- встановлювати між собою і студентами, а також між самими студентами доброзичливі і партнерські відносини;
- організовувати спільну діяльність студентів у групі на основі співпраці, узгодження цілей групової діяльності та способів їх спільного досягнення;
- формувати в групі сприятливий емоційний настрій, атмосферу підтримки і взаємодопомоги, почуття причетності до групи.

Функція контролю. Навчання ні за яких умов не може обійтися без зворотного зв'язку, без контролю виконання роботи, спрямованої на досягнення цілей. У широкому сенсі до функції контролю відносять також корекцію і оцінку. Тьютор повинен пам'ятати, що успішність виконання цієї функції

закладається і забезпечується задовго до контролю, як такого, – в процесі планування, оскільки саме на цьому етапі формуються цілі, критерії та показники їх досягнення.

Розглянемо, що повинен виконувати тьютор у своїй діяльності з позиції функції контролю:

- аналізувати завдання студентів, визначаючи ступінь успішності навчання та освіти;
- коментувати недоліки і помилки студентів у письмових завданнях;
- оцінювати якість виконаних завдань;
- коригувати діяльність студентів відповідно до результатів перевірки завдань (помилками і труднощами студентів);
- вести моніторинг завдань;
- оцінювати досягнення окремих студентів і групи в цілому.

Роль **функції рефлексії** в діяльності тьютора, як і будь-якого фахівця, який навчає інших людей, незамінна. Рефлексія є смисловим центром особистості і механізмом розвитку людини. Тому і тьютор, реалізуючи цю функцію, має можливість індивідуально і професійно розвиватися. З одного боку, рефлексія може бути спрямована на цілі і зміст курсу, на технології його втілення в освітньому процесі, на досягнуті результати (їх відповідність цілям), на характер і засоби комунікації, на стиль спілкування, на розподіл ролей в групі тощо. З іншого боку, предметом рефлексії стають способи організації власної діяльності, спілкування і мислення тьютора, його самооцінки. Отже, функція рефлексії реалізується в таких завданнях діяльності тьютора:

- організація аналізу можливостей тьютора;
- організація рефлексії власної діяльності та спілкування тьютора на предмет виявлення його індивідуальних особливостей (ідеї і принципи, якими тьютор керується в роботі, бажаний стиль навчання тощо), його труднощів, помилок і досягнень;
- ідентифікація рушійних сил розвитку тьютора і сил, що перешкоджають цьому;
- створення в діяльності студентів елементів для рефлексії – проблемних ситуацій;
- організація рефлексії діяльності студентів з метою аналізу їх діяльності, усвідомлення «проблемних точок» (факторів), їх причин виникнення й варіантів усунення, а також розуміння того, що необхідно знати і вміти самому студенту.

Методична функція тьютора відноситься до переліку важливих функцій.

До неї відносяться дії щодо:

- створення необхідних засобів для організації освітнього процесу (спеціальних завдань, комплектів питань, набору конкретних ситуацій, ілюстративного матеріалу тощо);
- розробки різних контрольно-діагностичних методик: переліку контрольних питань, анкет, опитувальників, інформаційних карт, тестових матеріалів тощо;
- аналізу та опису власного досвіду наставництва;
- впровадження у власну діяльність ефективного досвіду інших тьюторів.

Отже, широке поле діяльності тьютора дозволяє проявляти себе з різних сторін і передбачає виконання функцій: керівної, діагностичної, мотиваційної, комунікативної, рефлексивної, методичної, функції цілепокладання, планування та контролю. Більшість з розглянутих функцій доводиться виконувати всім тьюторам, однак на різних етапах навчання сукупність домінуючих функцій тьютора може динамічно змінюватися.

Тьютор організовує свою діяльність у наступних формах:

- розробка індивідуальних освітніх проектів на основі ресурсної бази освітнього закладу;
- тьюторські зустрічі, спрямовані на спільну аналітичну діяльність, проведення рефлексії;
- створення портфоліо свого студентів.

Гнучка і мобільна система тьюторства як одна з форм роботи зі студентами поєднується з педагогічними технологіями індивідуалізації навчання, підтримує варіативність, відкритість освітнього процесу.

Розглядати діяльність тьютора в освітньому процесі можна з різних позицій (рис. 4).

Рис. 4. Схема діяльності тьютора

Функціональний погляд на діяльність тьютора показує, що він повинен робити в ході освітнього процесу зі студентами. Під функціями тьютора тут розглядають завдання, які тьютор повинен вирішувати з суб'єктами навчання.

Рольовий погляд на діяльність показує особливу поведінку тьютора, яка максимально сприяє здійсненню функцій.

Компетентнісний погляд на діяльність тьютора підкреслює необхідні знання, вміння, навички, здібності та інше, що характеризує тьютора як фахівця.

Психологічний погляд на діяльність тьютора показує тонкі грані внутрішньої готовності в її виконанні. Цей аспект діяльності доповнює її зовнішню сторону розрізненням її внутрішніх подій.

Іноді окремим поглядом виділяють *кар'єрний*, що показує його розвиток. Цей аспект діяльності, на думку науковців [11], важливий для тих, хто мислить процесами, а не станами, хто краще розуміє будь-яке явище, коли бачить його в змінах.

Зміст педагогічної діяльності тьютора за Л.В. Бендовою [7] складається з цілей і послідовності відповідних дій тьютора (табл. 1).

Таблиця 1

Процес і зміст педагогічної діяльності тьютора

Етапи / фази	Цілі етапів
Проектувальний етап	Створення педагогічних умов для успішного входження студентів в освітній процес і їх адекватного самовизначення.
Організаційно-діяльнісний етап – орієнтовна фаза	Створення умов для побудови студентами повної орієнтовної основи освітньої діяльності.
Організаційно-діяльнісний етап – фаза розвитку	Створення умов для становлення студентів як суб'єктів навчальної діяльності.
Організаційно-діяльнісний етап – інтегруюча фаза	Створення умов для становлення студентів як суб'єктів соціально-професійної діяльності та діяльності з розвитку особистісно-професійної компетентності.
Діагностичний етап	Оцінка результатів надання студентам освітньої послуги і діагностика досягнення цілей.
Підтримуючий етап	Створення умов для подальшого самовизначення студентів, підтримка мотивації на подальший професійний і особистісний розвиток.

Таким чином, спектр обов'язків тьютора дуже широкий. При цьому варто пам'ятати, що основним завданням тьютора буде формування індивідуальної освітньої програми для студентів. Індивідуалізація такого плану передбачає закріплення головного вибору змісту освіти за студентом. Тьютор не повинен вибирати цілі за студентів, він допомагає побачити альтернативні шляхи їх руху, надає допомогу в розвитку необхідних особистісних характеристик і компетентностей.

Сфери діяльності тьютора різні. Розрізняють завдання тьютора в рамках очного і дистанційного навчання. В ході супроводження дистанційного освітнього процесу тьютор повинен координувати хід навчання студентів, відстежувати результати, забезпечувати зворотний зв'язок, здійснювати групові консультації, підтримувати мотивацію студентів до навчання, створити індивідуальну траєкторію навчання студентів [7]. В рамках очного навчання до перерахованих завдань доповнюються завдання, пов'язані більшою мірою з психологічною, а не організаційною підтримкою студентів. Тьютор повинен вміти виявляти потреби і цілі студентів; сприяти в організації власної індивідуальної навчальної програми, відповідної їх психологічним особливостям; здійснювати консультування студентів в разі зміни цільових установок навчання; здійснювати допомогу в скрутних ситуаціях, сприяти розкриттю потенціалу студентів, здійснювати роботу по рефлексії освітнього шляху [13].

Крім того, ряд дослідників бачать в якості однієї з основних завдань тьютора адаптацію студентів до навчання у вищій школі [5]. Діяльність тьюторів в університеті повинна бути спрямована на вирішення пріоритетного завдання: створення оптимальних умов для адаптації і саморозвитку особистості студента [14]. Окремо виділяється цілий ряд завдань, які тьютор вирішує по відношенню до адаптації іноземних студентів [2].

Всі описані вище завдання безумовно вимагають спеціальної психолого-педагогічної підготовки тьютора. По суті, тьютор повинен володіти організаційними навичками роботи, системним і стратегічним мисленням, психологічною підготовкою, завдяки чому, він може «побачити» специфіку індивідуальних психічних особливостей того чи іншого студента. Тьютор повинен володіти широкими знаннями в області наукової спеціальності, які дозволяють оцінити можливості і схильності в освоєнні освітньої програми. На основі зазначених завдань і вимог до тьютора, можна зробити висновок, що тьютор – це людина, безумовно, з вищою освітою, широкою підготовкою в галузі педагогіки і психології, а також, організаційними навичками роботи.

Основною формою роботи тьютора є індивідуальна робота з кожним студентом групи. Діяльність тьютора спрямована на допомогу в адаптації першокурсників, іноземних студентів, соціально незахищених студентів, виховання у студентів почуття громадянської відповідальності і патріотизму, на їх всебічний культурний розвиток, на створення в групі атмосфери дружби і взаємодопомоги, сумлінного ставлення до навчання, залучення студентів до наукової і громадської

роботи [14]. Для проведення навчально-виховної роботи він використовує збори, бесіди зі студентами, зустрічі з випускниками університету, проводить екскурсії тощо.

В реалізації індивідуальних освітніх траєкторій тьютора присутні свої форми і методи роботи.

Виділяють наступні методи тьюторського супроводу:

- методи практико-орієнтованої діяльності;
- методи проблемного навчання (вирішення проблемних ситуацій, метод навчального кейса);
- проектні методи (розробка і захист індивідуальних освітніх програм, проекту, портфоліо);
- психолого-діагностичні (анкетування, психологічна діагностика, індивідуальне та групове консультування, професійне консультування);
- методи активного навчання;
- методи аналізу та самоаналізу (рефлексія, аналіз і самоаналіз здібностей та нахилів);
- методи самостійної роботи студентів (індивідуально і в групах).

Основним інструментом тьюторської роботи є запитання. Доречно і вчасно поставлені запитання, вміння звужити або навпаки розширити тему, застосування техніки активного слухання характеризують професійно-організоване заняття з тьютором.

Розрізняють декілька видів запитань, які можна застосовувати тьютору під час його роботи зі студентами ЗВО.

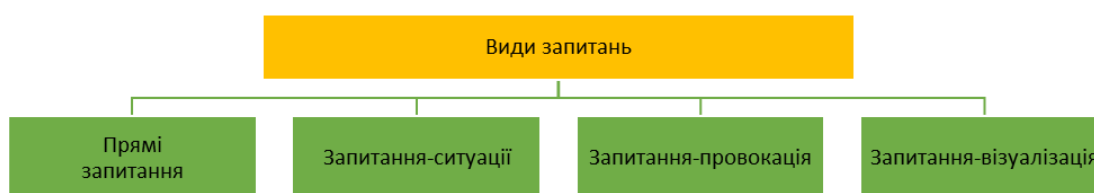

Рис. 5. Запитання, які можна застосовувати тьютору під час його роботи зі студентами ЗВО

• Прямі запитання – зручні, але відповіді на такі запитання не часто дають бажаний результат, оскільки студентів легше сказати чого він не хоче, ніж визначитись з власним бажанням. Приклад прямих запитань: Що тобі подобається? Що будемо вивчати? Про що будемо збирати матеріал в першу чергу?

• Запитання-ситуації – в уяві моделюється певна ситуація в якій, разом з тьютором студенти знаходять відповіді на запитання. Наприклад ситуація: «Уяви себе в науковій бібліотеці. Ти ходиш серед книг і раптом бачиш (далі придумується назва книги у відповідності до інтересу студента). Ти береш її в руки, але потім бачиш іншу книгу (втілення другого інтересу), однак додому забрати можна тільки одну, за другою можна прийти потім, коли повернеш першу. На який із книг ти зупинишся?»

• Запитання-провокація – спосіб створення діалогу за інтересом, використовуючи провокаційні елементи запитання. Наприклад, інтерес студента – подорожі, провокація – пропозиція поїхати в подорож у даний момент. Далі відбувається діалог:

- Зараз не можна – в мене пари!
- Скасуємо.
- Декан не дозволить!
- Домовимося.
- Ми не підготувалися, треба ще зібратися в подорож.

В результаті відслідковується інтерес: як збиратися в подорож (далеку, близьку, наукову, розважальну тощо).

• Запитання-візуалізація – виявлення інтересу студента через уявну візуалізацію деякої ситуації. Приклад: «Ось тобі чарівна підзорна труба (підійде будь-яка імітація), з її допомогою ти можеш заглянути в країну здійснення мрій. Що ти там бачиш?»

Технології та методики, які тьютор може використовувати в своїй роботі зі студентами, – це технології відкритої освіти (рис. 6).

Рис. 6. Методи відкритої освіти

- «*Кейс-навчання*» – метод навчання, заснований на розборі практичних ситуацій. Метод case-study, або метод конкретних ситуацій, – це метод активного проблемно-ситуаційного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань – ситуацій (рішення кейсів).

- «*Портфоліо*» – метод презентації освітніх результатів. Педагогічна технологія «Портфоліо» застосовується на всіх щаблях тьюторського супровіду.

- «*Дебати*» – метод організації публічної дискусії, в якій потрібно гранично доказово аргументувати свою точку зору і спростувати протилежну.

Вибір конкретних форм, методів і технологій самої тьюторської роботи зі студентами ЗВО є строго індивідуальним вибором тьютора і залежить як від вікових і особистісних якостей студентів, так і від особистісних та професійних уподобань самого тьютора.

Тьютор у своїй діяльності має можливість досліджувати особистісні характеристики студентів для подальшого корегування їх індивідуальних освітніх траєкторій. Це є обов'язковим для кращого пізнання особистості, його звичок чи характеру та для корекції певних недоліків в індивідуальних характеристиках студента.

У діяльності тьютора важливим є встановлення рівнів досягнень чи характеристик особистості в наступних сферах (рис. 7).

Рис. 7. Сфери, що цікаві тьютору

Нижче опишемо приклади методик визначення окремих особистісних характеристик студента у відповідності до перелічених сфер [12].

Діагностика когнітивної сфери особистості.

Шкали вимірювання інтелекту Д. Векслера. Дана група найбільш відомих і широко використовуваних тестів на визначення інтелекту призначена для вимірювання рівня інтелектуального розвитку та розроблена Д. Векслер в 1939 році. Шкала стандартизована на вибірці випробуваних у віці від 7 до 69 років. Остання редакція тесту опублікована в 1981 році і призначена для обстеження осіб у віці від 16 до 64 років.

Тест включає 11 субтестів, що становлять вербальну і невербальну шкали.

При конструюванні шкал Д. Векслер виходив з прагнення відобразити в завданнях тесту не тільки інтелектуальні, але й інші фактори, від яких залежить ефективність прояву інтелекту.

В ході широкого і тривалого застосування даного тесту в психодіагностиці накопичено чимало відомостей про його надійність і валідність. Він вирізняється високою кореляцією з результатами інших досить відомих тестів інтелекту.

Методика «Інтелектуальна лабільність». Тест рекомендується використовувати з метою прогнозування успішності у професійному навчанні, освоєнні нового виду діяльності та оцінці якості практичної діяльності.

Тест вимагає від випробуваного високої концентрації уваги і швидкості дій. Студенти повинні за обмежений час виконати нескладні завдання, які зачитує експериментатор.

Тест вимагає мало часу для проведення тестування і обробки результатів, разом з тим він дає досить точний прогноз професійної придатності.

Діагностика характерологічних особливостей.

Тест «Формула темпераменту» за А. Беловим. У особистості будь-якої вікової групи можуть виникнути проблеми в спілкуванні з однолітками і налагодженні відносин в колективі, будь-то однокласники, колеги по роботі або навіть товариші в дитячому саду. Щоб допомогти усунути ці труднощі, важливо знати психоемоційні особливості особистості.

Тест дозволить визначити темперамент студента. Для цього необхідно відповісти на низку нескладних запитань. Знаючи особливості психіки, можна краще зрозуміти студента, допомогти налагоджувати контакти з людьми і вибудовувати більш продуктивні міжособистісні відносини у освітньому процесі.

Методика Мюнстерберга. Методика спрямована на визначення вибірковості уваги. Рекомендується для використання у професійному відборі на спеціальності, що вимагають вибірковості та концентрації уваги, а також високої стресостійкості.

Діагностика емоційно-мотиваційної сфери людини

Шкала реактивної (ситуативної) і особистісної тривожності Ч.Д.Спілберґера - Ю.Л.Ханіна. Дана методика дозволяє зробити перші й істотні уточнення про якість інтегральної самооцінки особистості: чи є нестабільність цієї самооцінки ситуативною або постійною, тобто особистісною. Результати методики відносяться не тільки до психодинамічних особливостей особистості, але і до загального питання взаємозв'язку параметрів реактивності і активності особистості, її темпераменту і характеру. Методика також є розгорнутою суб'єктивною характеристикою особистості, що зовсім не зменшує її цінності в психодіагностичному плані.

Методика «Мотивація успіху і боязнь невдачі» (методика запропонована А.А. Реаном). Завданням є вибір відповіді «так» або «ні» на запропоновані запитання. Методика дає можливість діагностувати у студентів мотивацію на невдачу (боязнь невдачі), мотивацію на успіх (надія на успіх), мотивацію ближче до уникнення невдачі чи ближче до прагнення до успіху та не вираженість мотиваційного полюсу.

Діагностика міжособистісних стосунків

Тест міжособистісних відносин Лірі [10]. Дана методика призначена для дослідження уявлень студента про себе й ідеального "Я", а також для вивчення взаємин у малих групах. З її допомогою виявляється переважаючий тип відносин до людей в самооцінці та взаємооцінці. При цьому виділяється два фактори: "домінування-підпорядкування" і "дружелюбність-агресивність (ворожість)".

Саме ці чинники визначають загальне враження про людину в процесах міжособистісного сприйняття.

Залежно від відповідних показників виділяються ряд орієнтацій – типів ставлення до оточуючих. Робляться висновки про вираженість типу, про ступінь адаптованості поведінки - ступінь відповідності (невідповідності) між цілями і досягненнями в процесі діяльності.

Методика може бути використана як для самооцінки, так і для оцінки поведінки інших людей ("з боку"). Підсумовуючи результати такого тестування різних членів групи (наприклад, студентської групи), можна скласти узагальнений портрет будь-якого її члена, наприклад, лідера. І робити висновки про ставлення до нього інших членів групи.

Висновки. За студентоцентрованого навчання акцентується увага на критичному і аналітичному навчанні та розумінні, підвищеній відповідальності та підзвітності студента, розширенні його автономії. Переміщення особистості студента в центр освітнього процесу вимагає змін взаємин «викладач-студент»: при студентоцентрованому навчанні змінюється роль викладача, він має стати для студента тьютором.

Тьюторство забезпечує диференціацію та індивідуалізацію освіти за рахунок зміни структури, змісту, технологій і організації освітнього процесу. Тьютор, вибудовуючи певну послідовність елементів навчальної діяльності кожного студента у відповідності до його здібностей, можливостей, мотивації, інтересів, здійснює координаційну, організаційну, консультаційну діяльність.

Діяльність тьютора спрямована на допомогу в адаптації першокурсників, іноземних студентів, соціально незахищених студентів, на виховання у студентів почуття громадянської відповідальності і патріотизму, на їх всебічний культурний розвиток, на створення в групі атмосфери дружби і взаємодопомоги, сумлінного ставлення до навчання.

Вибір конкретних форм, методів і технологій тьюторської роботи зі студентами ЗВО є індивідуальним вибором тьютора і залежить як від вікових і особистісних якостей студентів, так і від особистісних та професійних уподобань самого тьютора. Визначення особистісних характеристик студентів тьютором забезпечить більш якісну і продуктивну діяльність між ними та дозволить спланувати й скоригувати індивідуальну освітню траєкторію студентів.

Дослідження не вичерпується розглянутими питаннями і може бути продовжене у напрямку визначення індивідуальних освітніх траєкторій студентів конкретних спеціальностей.

Список використаних джерел

1. Беков Х.А. Терминология в системе дополнительного профессионального образования : словарь. М. : ИПК гос-службы, 2001. 107 с.
2. Беляева Т.К., Никишина О.А. Тьюторство как ресурс повышения качества образования иностранных студентов в вузе. Современные проблемы науки и образования. 2015. № 6. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=22754>
3. Гарань Н.С. Тьюторський супровід студентів з особливими потребами у закладі вищої освіти. Фізико-математична освіта. 2019. Випуск 2(20). Ч. 2. С. 76-81.
4. Зинченко А.П. Тьютор: менеджер - маркетолог - продавець: расширенный взгляд. Система обеспечения качества в дистанционном образовании. Жуковский : МИМ ЛИНК, 2002. Вып. 4. С. 122-126.

5. Каленіченко Л.І. Тьютор як новий вид викладача у системі вищої освіти. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ: 36. наук, праць. № 1 (48). 2010. С. 298-304.
6. Корж-Усенко Л. В., Хворостіна Ю.В. Про тьюторство як інструмент формування індивідуальних освітніх траєкторій у професійній підготовці фахівця. Фізико-математична освіта. 2018. Випуск 1(15), частина 2. С. 89-92.
7. Мелюхіна Н.Є. Місце та роль тьютора в системі дистанційної освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 2009. Випуск № 4 (57). С. 292-297.
8. Неустроев Н.Д., Неустроева А.Н., Григорьева А.И. Тьюторство в многоуровневом вузовском образовании. Современные проблемы науки и образования. 2015. № 1-1.
9. Осадча К. П. Становлення тьюторства в освіті України. International scientific and practical conference "Innovations and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine": Conference Proceedings, May 5-6, 2017. Sandomierz. P. 18-21.
10. Собчик Л.Н. Методы психологической диагностики. Вып.3.Диагностика межличностных отношений. Модифицированный вариант интерперсональной диагностики Т. Лири. Метод. Руководство. М., 1990.
11. Солодова Е.А., Ефимов П.П. Об актуальности тьюторства в современном образовании. Актуальные вопросы современной науки. 2013. № 30. С. 190 -198.
12. Тесты по психологии. URL: <http://docpsy.ru/testy.html>
13. Углеv В. А., Ковалева Т. М. Когнитивная визуализация как инструмент сопровождения индивидуального обучения. Наука и образование: научное издание МГТУ им. Н.Э. Баумана. 2014. №3. С. 420-449
14. Челнокова Е.А., Набиев Р.Б. Тьюторская деятельность педагога по обеспечению успешной адаптации студентов вуза. Вестник Мининского университета. 2015. №3. URL: <http://vestnik.mininuniver.ru/reader/search/tyutorskaya-deyatelnost-pedagoga-po-obespecheniyu->
15. Щенников С.А Открытое дистанционное образование. М. : Наука, 2002. 527 с.